

การใช้ระบาดวิทยาและเครื่องมือ ระบาดวิทยา

ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

Dr Amorn Rodklai

Epidemiologist

Primary care physician

Public health(Health Development)

amornrodklai@hotmail.com

**“Blind belief in authority is the greatest
enemy of truth”**

Albert Einstein

ระบาดวิทยา

Epidemiology

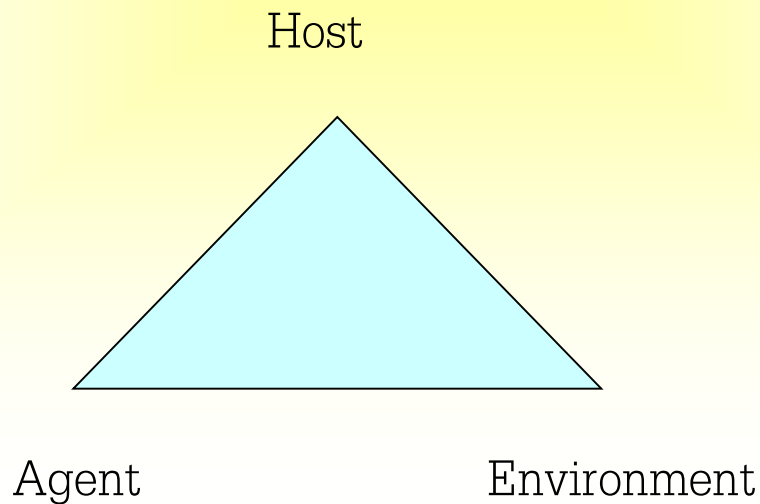
เป็นวิชาการที่ศึกษาถึงลักษณะการเกิด การกระจาย
ของโรคภัยไข้เจ็บในกลุ่มชน ตลอดจน สาเหตุและปัจจัยหรือ
ตัวกำหนดที่ทำให้เกิดและแพร่กระจายของโรคนั้น

องค์ประกอบสามเ้าทางระบาดวิทยา

(Epidemiologic triad)

หมายถึงองค์ประกอบหลักซึ่งมีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับการเกิดโรค และการกระจายของโรคในชุมชน องค์ประกอบสามประการนี้ประกอบด้วย

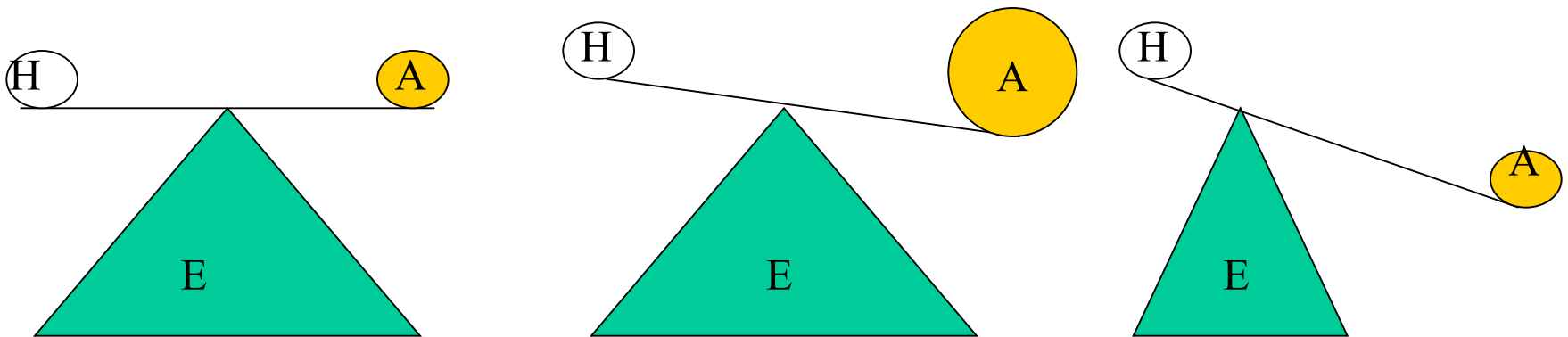
1. สิ่งที่ทำให้เกิดโรค (Agent)
2. โฮสต์ หรือ มนุษย์ (Host)
3. สิ่งแวดล้อม (Environment)

ผลของการเสียสมดุลในองค์ประกอบของการเกิดโรค

1. ในภาวะที่มีความสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม จะไม่มีโรคเกิดขึ้นในชุมชน (Stage of equilibrium)

2. ในภาวะที่ไม่มีความสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม จะมีโรคเกิดขึ้นในชุมชน (Stage of unequilibrium)

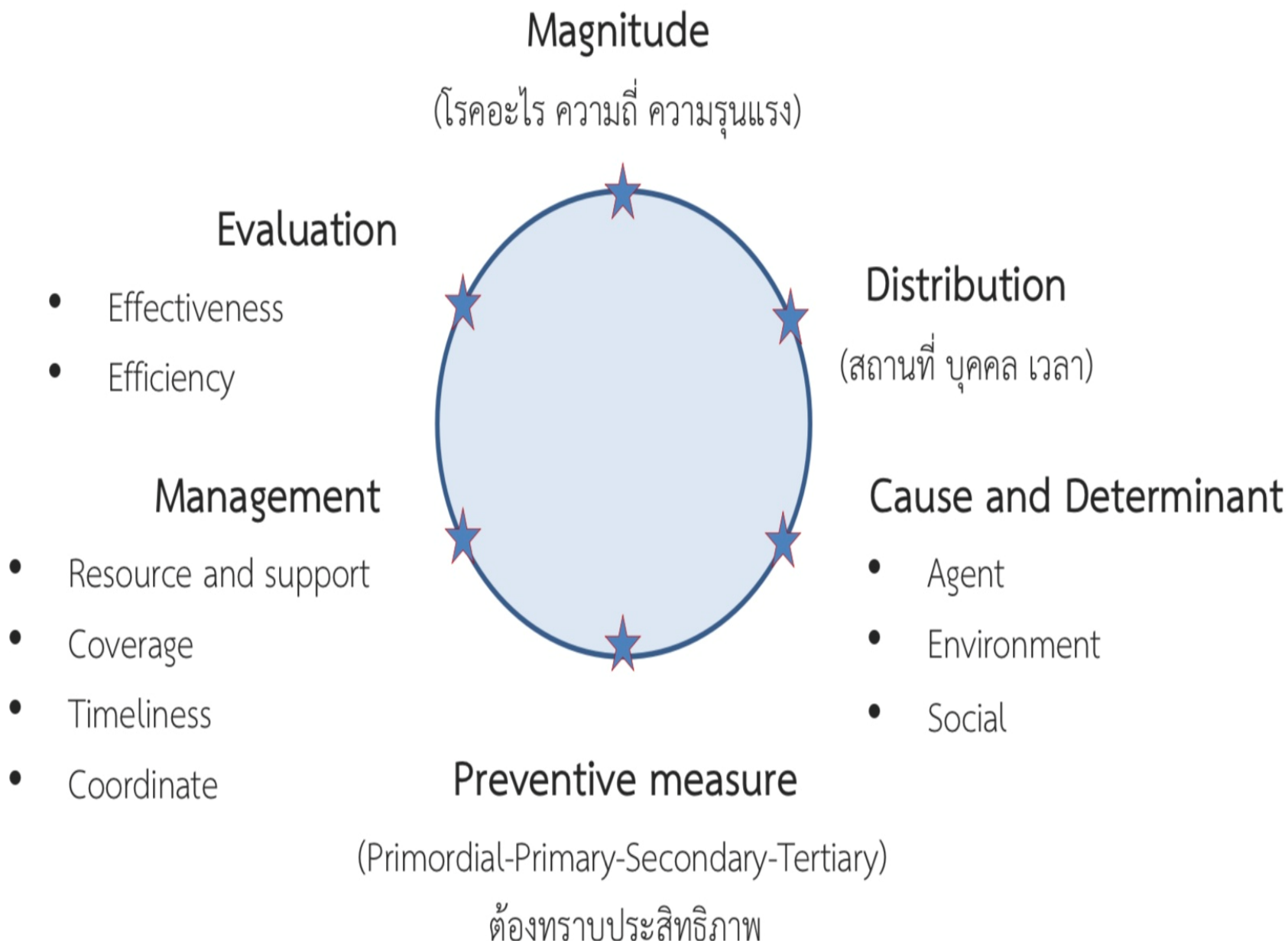

หลักในการป้องกันและควบคุมโรค

ในการป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคต่าง ๆ ทั้งโรคติดเชื้อและไร้เชื้อ สามารถประยุกต์ความรู้เกี่ยวกับ Agent, Host และ Environment มาเป็นหลักในการป้องกันและควบคุมโรคหลักทั่วไปมีดังนี้คือ

- ก. ส่งเสริมสุขภาพให้ Host มีความต้านทานต่อโรค
- ข. กำจัดแหล่งโรคไม่ให้แพร่เชื้อไป
- ค. ตัดการถ่ายทอดเชื้อโรค

การประยุกต์ระบาดวิทยาเพื่อแก้ปัญหาสาธารณสุข

การดำเนินงานทางระบาดวิทยา

1. การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา (Epidemiological surveillance)

เป็นกิจกรรมทางระบาดวิทยาในการติดตามรวบรวมข้อมูลการเกิดโรคอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้ทราบลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของปัญหาที่เกิดขึ้น

2. การสอบสวนทางระบาดวิทยา (Epidemiological investigation)

เป็นกิจกรรมทางระบาดวิทยาอีกอย่างหนึ่งในการค้นหาข้อเท็จจริงในกรณีเกิดปัญหาการระบาดของโรคขึ้น

3. การศึกษาทางระบาดวิทยา (Epidemiological studies)

เป็นกิจกรรมดำเนินการเพื่อให้ทราบรายละเอียดของปัญหาในลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัยหลักระบาดวิทยาในขั้นตอนต่าง ๆ

วิธีการศึกษาทางระบาดวิทยา

1. การศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา

(Descriptive Epidemiology)

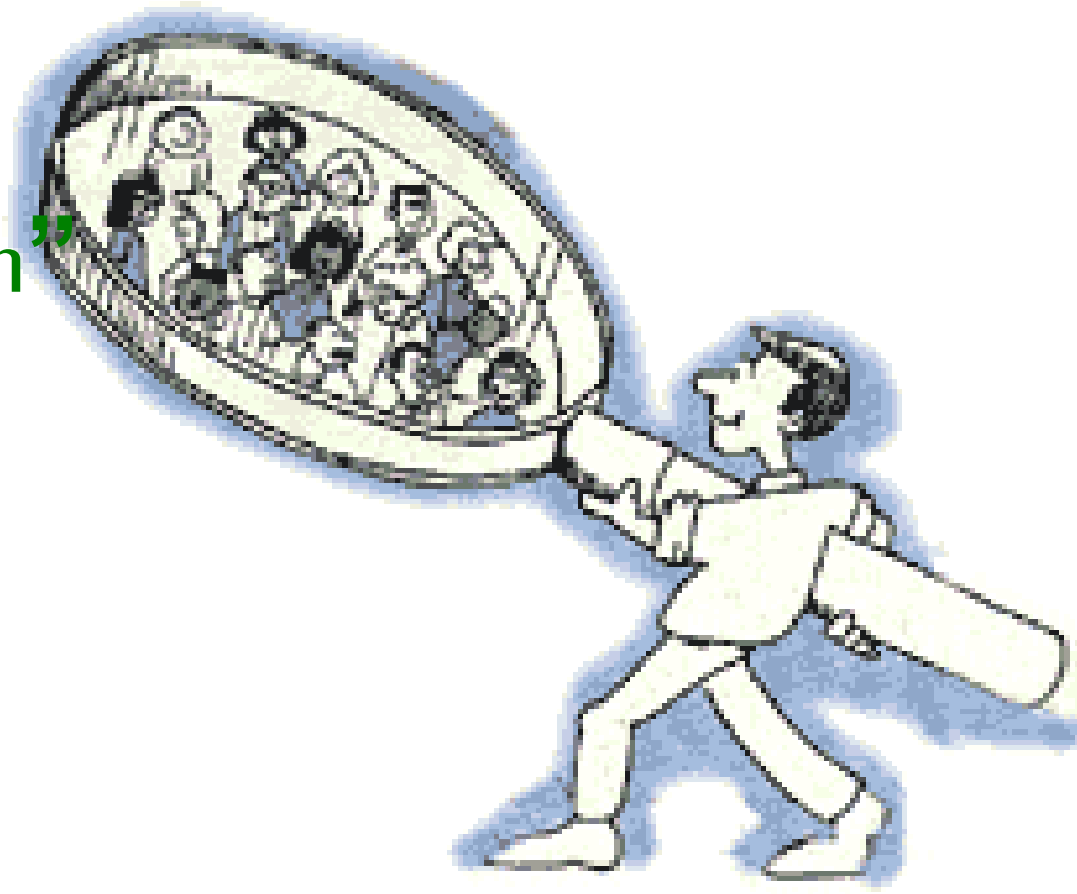
2. การศึกษาระบาดวิทยาเชิงวิเคราะห์

(Analytical Epidemiology)

3. การศึกษาระบาดวิทยาเชิงทดลอง

(Experimental Epidemiology)

การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา”

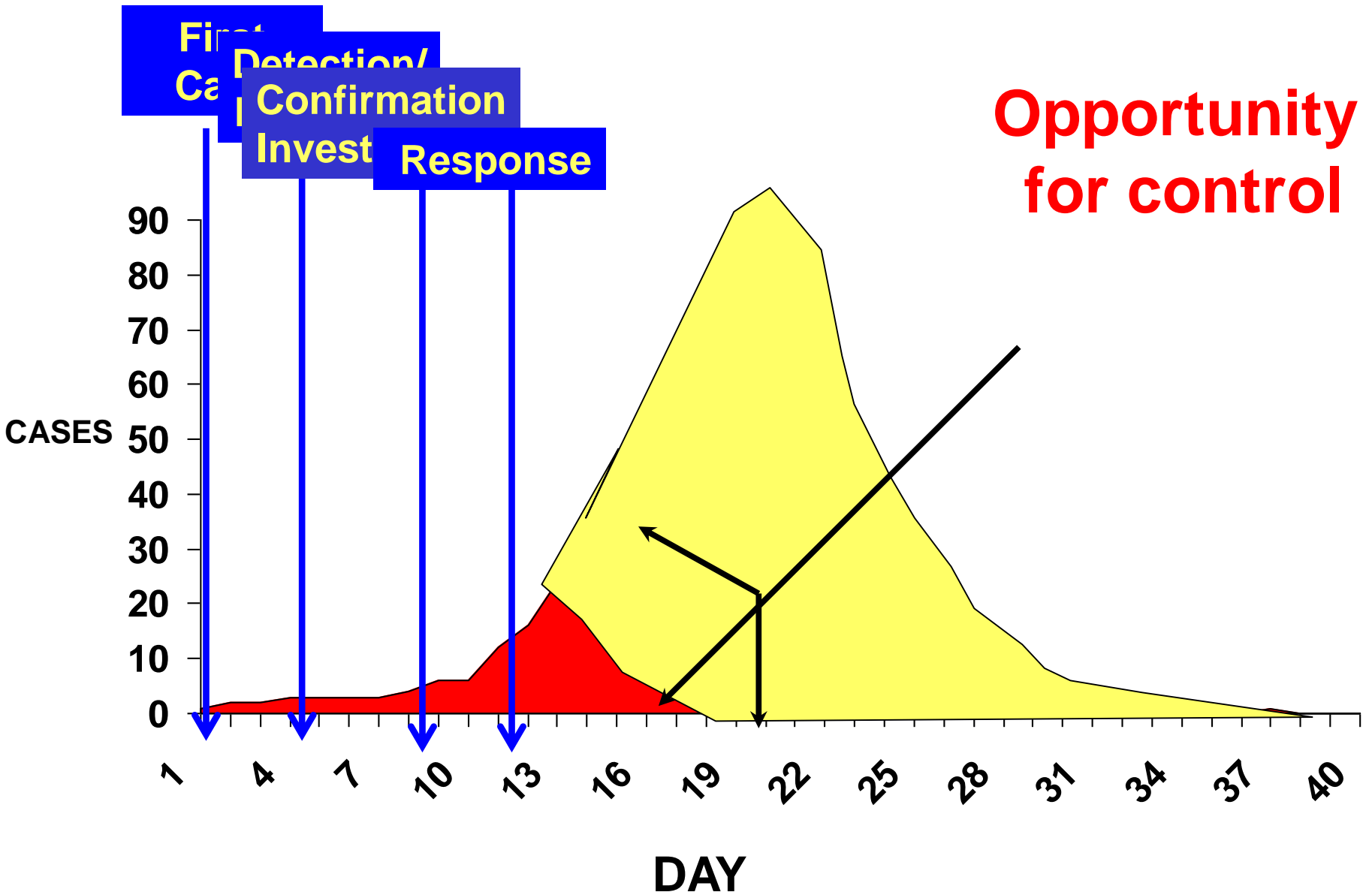

แนวคิดเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง

การเฝ้าระวังโรค หรือการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาจะต้องมีการติดตามเฝ้าสังเกตลักษณะการเกิดโรค และภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชากร อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 3 ประการ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล
3. การกระจายข้อมูลข่าวสารให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบและนำไปใช้ประโยชน์

Outbreak Detection and Response

จำนวนผู้ป่วย/ผู้ติดเชื้อใหม่โรคโควิด 19 จากระบบเฝ้าระวัง/ระบบบริการฯ และค้นหาในชุมชน

ผู้ติดเชื้อ

วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 29 มกราคม 2564 เวลา 00:00 น.

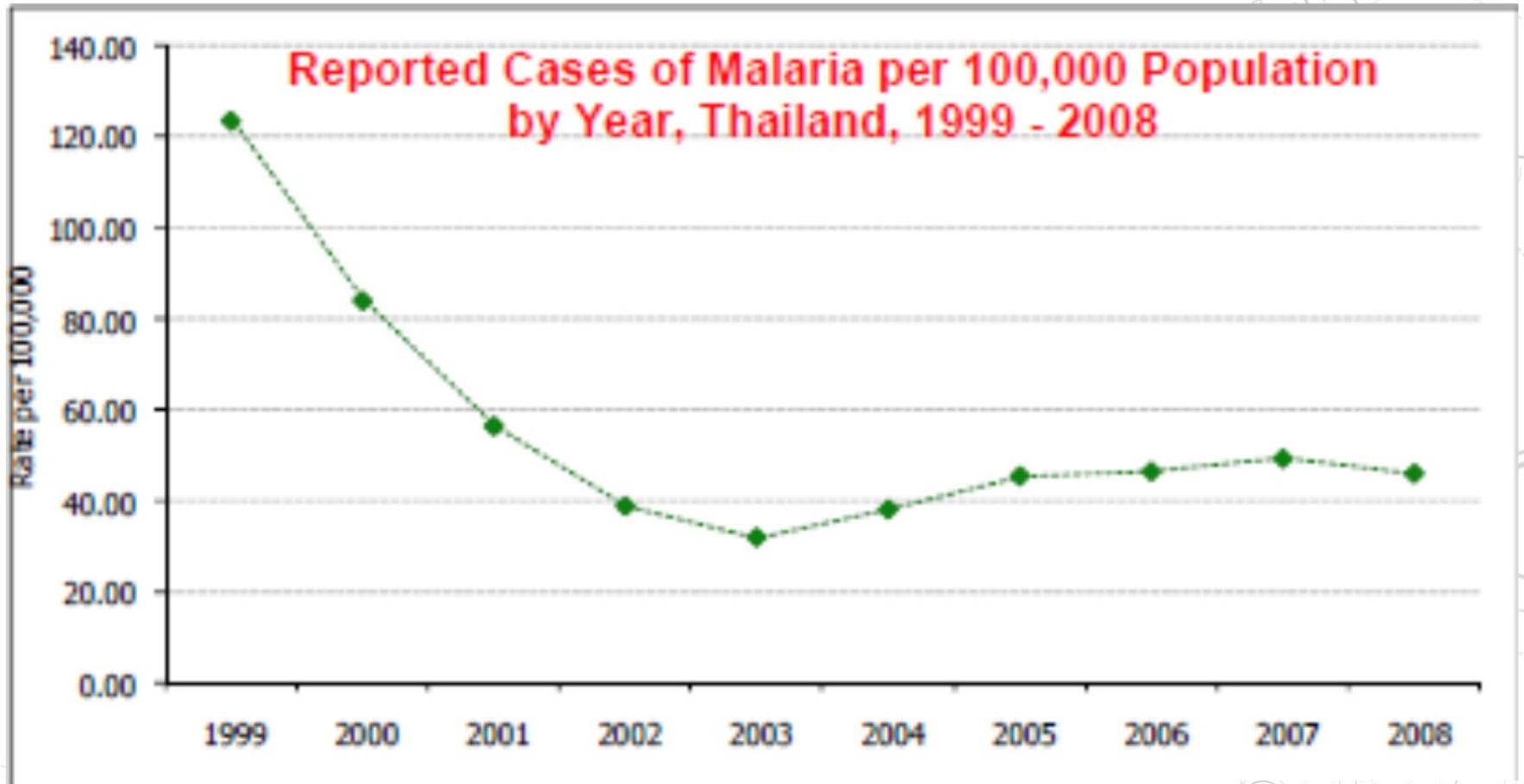
จำนวน
ค้นหา

พบการระบาดใน กรุงเทพฯ

วันที่

ติดตามแนวโน้มของโรค

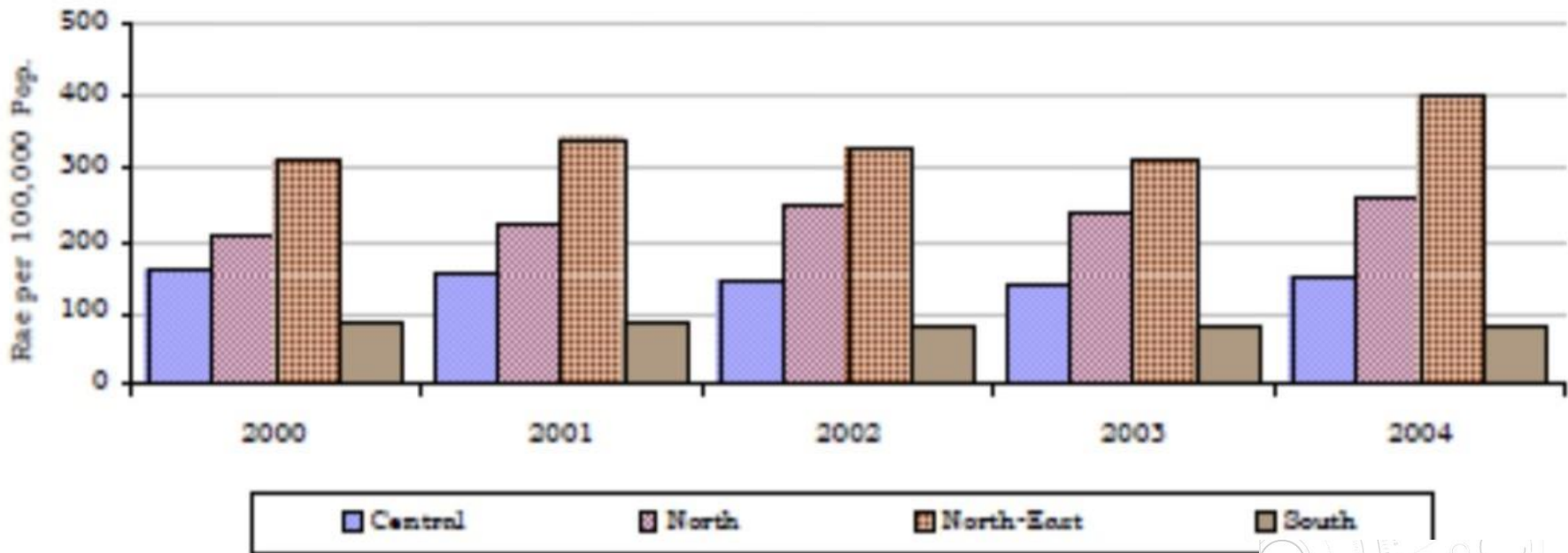
ที่มา: สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค

หลักสูตรระบาดวิทยา
การเฝ้าระวังทางสาธารณสุขและ
การสอบสวนโรคทางระบาดวิทยา

โดย
นพ.เจษฎา สมพงษ์สุกุล
กองควบคุมโรคและภัยสุขภาพในภาวะฉุกเฉิน กรมควบคุมโรค

บ่งบอกถึงการกระจายของโรค

Reported Cases of Food Poisoning per 100,000 Population, by Region, Thailand, 2000-2004

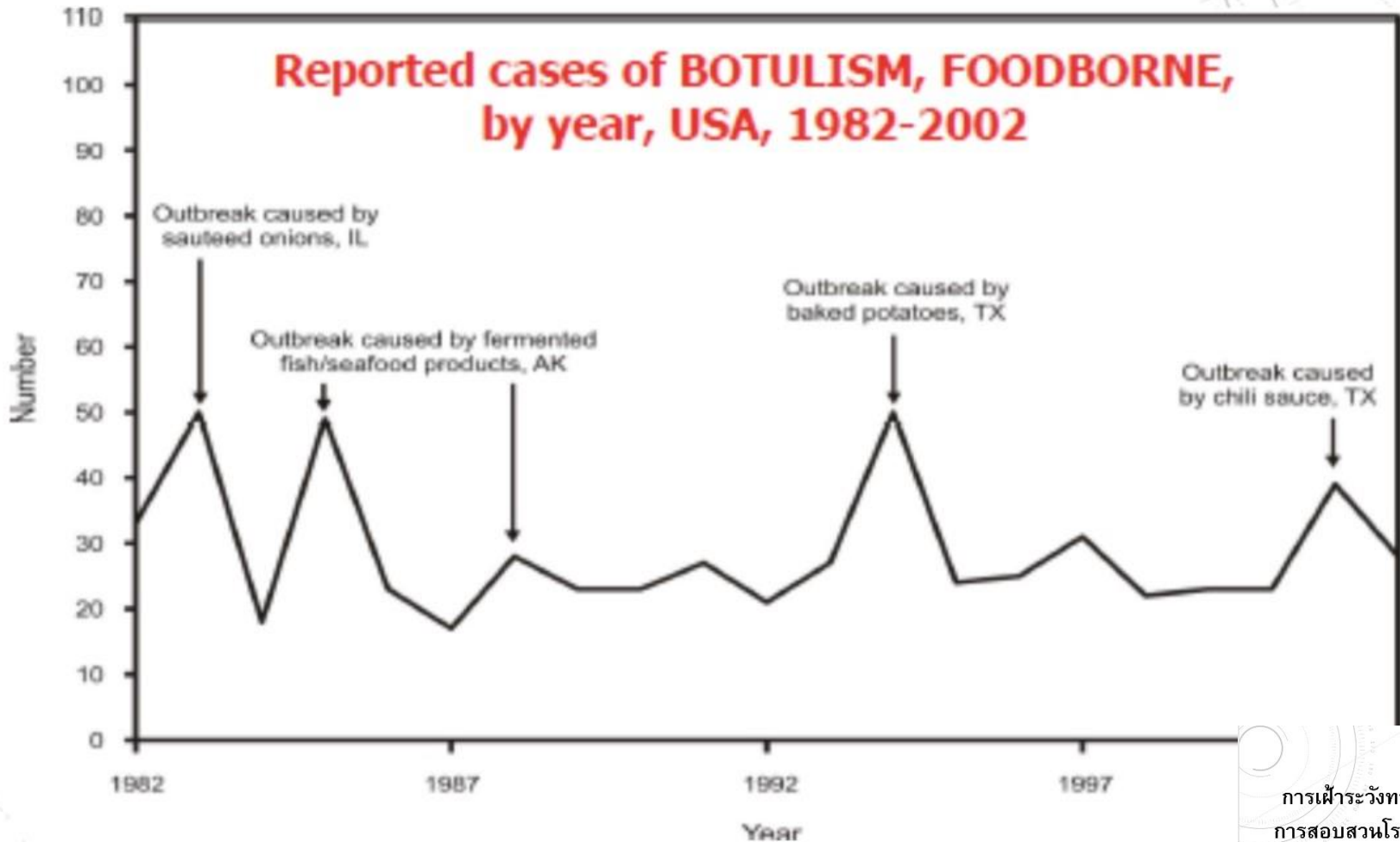

ที่มา: สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค

หลักสูตรระบาดวิทยา
การเฝ้าระวังทางสาธารณสุขและ
การสอบสวนโรคทางระบาดวิทยา

โดย
นพ.ระวี วัฒนกิจกุล
กองควบคุมโรคและภัยสุขภาพในภาวะฉุกเฉิน กรมควบคุมโรค

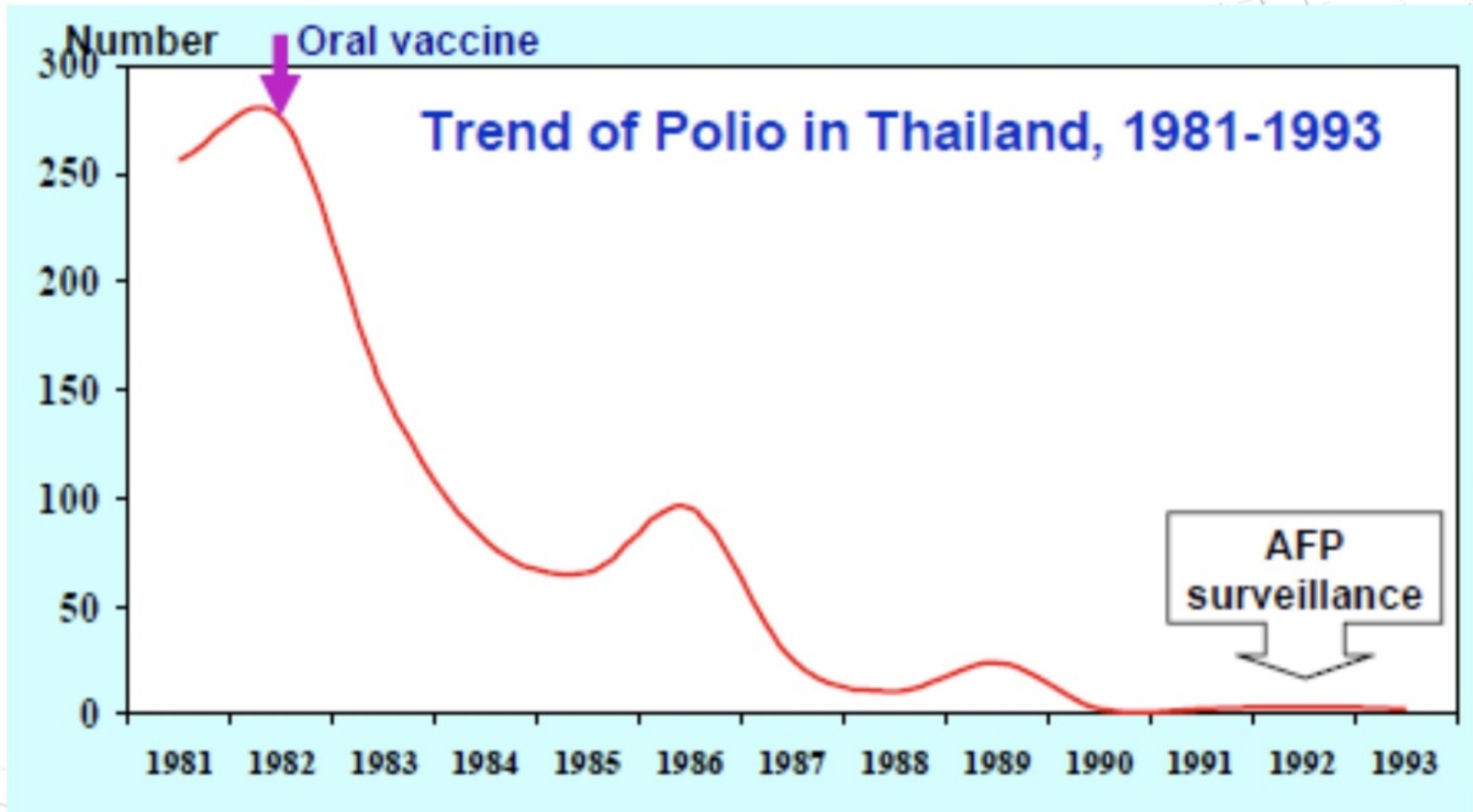
ตรวจจับการระบาด

หลักสูตรระบาดวิทยา
การเฝ้าระวังทางสาธารณสุขและ
การสอบสวนโรคทางระบาดวิทยา

ประเมินมาตรการป้องกันควบคุมโรค

ที่มา: สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค

หลักสูตรระบาดวิทยา
การเฝ้าระวังทางสาธารณสุขและ
การสอบสวนโรคทางระบาดวิทยา

โดย
นพ.เจษฎา รมสีเกียรติกุล
กองควบคุมโรคและภัยสุขภาพในภาวะฉุกเฉิน กรมควบคุมโรค

อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2555

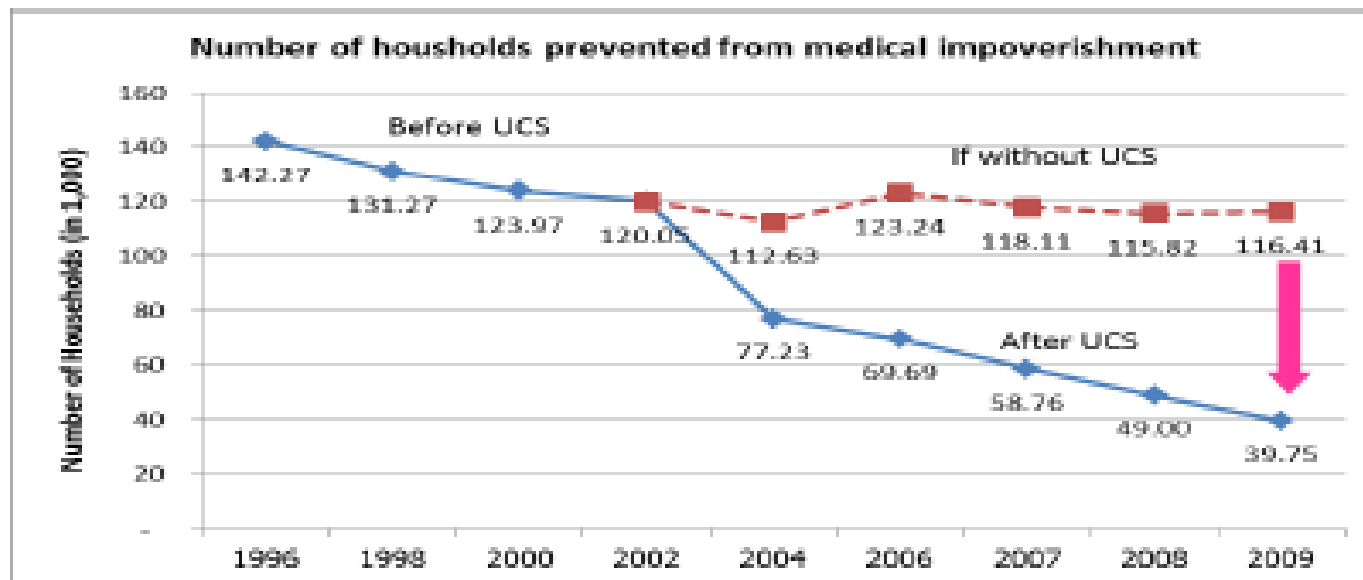

ที่มา: World Health Statistics 2014, World Health Organization (WHO)

ผลกระทบจากการมีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ช่วยปกป้องครัวเรือนจากการล้มละลาย

76,000 ครัวเรือน

From: PPT presentation of Tim Evan in PMAC 2012

		Before UC	Now
ประชาชนมีภาระลดลง	Public Spent	35%	78%
	Out of Pocket	65%	22%
	International	<0.1%	<0.1%

เนื้อหาและสไลด์ต่อไปนี้ปรับและเรียบเรียงจาก

Epidemiology Workshop

Oak Ridge Reservation

Health Effect Subcommittee

June 12, 2001

Sherri Berger, MSPH

Lucy Peipins, PhD

Division of Health Studies

ATSDR

Epidemiology: The Science of Public Health

Three key aspects:

- **groups of people,**
- **measurement,**
- **comparison,**

การวัดความถี่ของโรค

(Measures of Disease Frequency)

การวัดง่ายสุดคือการนับ แต่การนับไม่เพียงพอ

ผู้ป่วยมะเร็ง 3 คนในเมืองที่ประชากร 1,000 คน

ต่างจากผู้ป่วยมะเร็ง 3 คนในเมืองที่มีประชากร 100,000 คน

ในระบาควิทยาเราต้องรู้

- ขนาดของประชากรในพื้นที่ซึ่งเราสนใจศึกษา
ประเด็นปัญหาหรือโรค
- เวลาที่เรารวบรวมข้อมูล

เครื่องมือพื้นฐานในการวัดความถี่การเกิดโรค คือ อัตรา(Rate)

- เช่น อุบัติการณ์ของการเกิดโรค (Incidence)
ความชุกของโรค(Prevalence)
- อัตราเท่ากับจำนวนของเหตุการณ์หารด้วยจำนวนประชากร ในช่วงเวลาที่สนใจ
เช่น อัตราเกิด Birth Rate, อัตราตาย Mortality Rate(Dead Rate)

อัตราตายจากมะเร็งปอดของคนไทยในปี 2560 คือ

จำนวนผู้ป่วยที่เสียชีวิตจากโรคมะเร็งปอดในปี 2560

ประชากรไทยในปี 2560 (ใช้ประชากรกลางปี)

อุบัติการณ์ (Incidence)

อุบัติการณ์ (Incidence) เป็นอัตราชนิดหนึ่ง

อุบัติการณ์คือ จำนวนของการเกิดเหตุการณ์ใหม่ในช่วงเวลาที่กำหนด

จำนวนผู้ป่วยใหม่ที่เกิดในกลุ่มประชากรในช่วงเวลาที่เราสสนใจ

จำนวนของประชากรที่มีความเสี่ยงจะเกิดโรคในช่วงเวลาที่กำหนด

Example: Incidence

- ในสหรัฐอเมริกาปี 1977 มีผู้ป่วยมะเร็งปอดรายใหม่ 150,000 ราย ประชากรปี 1977 260,000,000 คน
- อุบัติการณ์ของมะเร็งปอดคือ $150,000/260,000,000 = 0.000058$ มีทศนิยมมากดูยาก จะปรับเป็นต่อแสนประชากร = $100,000$ คูณ $0.000058 = 58$ คือ **58 รายต่อ 100,000 ประชากรต่อปี**

การวัดความสัมพันธ์ (Measures of Association)

- เราสามารถเปรียบเทียบความถี่ของการเกิดโรกระหว่างประชากรได้ ในทางระบาดวิทยาโดยทั่วไปจะแสดงโดย

ตาราง 2 by 2

- How much greater the frequency of disease is in one group compared with another.
- Often presented in the form of a two-by-two table.

Two-By-Two Table

โรค Disease

เป็นโรค Yes

ไม่เป็นโรค No

รวม Total

Yes
Exposure การสัมผัส
No

a	b
c	d

a+b

c+d

Total

a+c

b+d

a+b+c+d

Hypothetical Two-By-Two Table

		Lung cancer		Total
		Yes	No	
Smoking	Yes	70	300	370
	No	15	700	715
Total		85	1,000	1,085

Relative Risk (RR)

- Measures how likely the exposed group will develop a disease compared to the unexposed group.

การวัดความสัมพันธ์ของสิ่งก่อโรคระหว่างกลุ่มที่สัมผัสกับกลุ่มที่ไม่สัมผัส เรียกว่าความเสี่ยงสัมพัทธ์ Relative Risk

$$RR = \frac{\text{incidence in the exposed}}{\text{incidence in the unexposed}} = \frac{a/(a+b)}{c/(c+d)}$$

อุบัติการณ์ในกลุ่มที่สัมผัสปัจจัยเสี่ยง

อุบัติการณ์ในกลุ่มที่ไม่ได้สัมผัสปัจจัยเสี่ยง

Example: Hypothetical Study

		Lung cancer		Total
		Yes	No	
Smoking	Yes	70	300	370
	No	15	700	715
	Total	85	1,000	1,085

$$\text{Relative Risk} = \frac{70}{(70+300)} = 9.0$$

$$\frac{15}{(15+700)}$$

หมายความว่าคนที่สูบบุหรี่มีโอกาสเกิดโรคมะเร็ง
มากกว่าคนที่ไม่สูบบุหรี่ถึง 9 เท่า

การแปลผลการวัดความสัมพันธ์

(Interpreting Measures of Association)

ถ้าความเสี่ยงสัมพัทธ์ RR - Relative Risk คือ 1 แสดงว่ากลุ่มที่สัมผัสสารหรือสิ่งที่เราคาดว่าจะก่อโรคกับกลุ่มที่ไม่สัมผัสมีโอกาสเกิดโรคเท่ากัน สิ่งหรือสารดังกล่าวน่าจะไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรค

ถ้า RR มากกว่า 1 ยิ่งมากขึ้นเท่าใด ความเสี่ยงหรือโอกาสที่ปัจจัยดังกล่าวจะมีผลมากขึ้นเช่นมีโอกาสเกิดโรคมากขึ้น มีความเสี่ยงมากขึ้น

ถ้า RR น้อยกว่า 1 ปัจจัยก็มีผลในด้านตรงข้าม

เรียบเรียงและใส่ไลต์ประกอบจาก

- คู่มือการดำเนินงานระบาดวิทยา กองระบาดวิทยา สำนักงานกระทรวงสาธารณสุข 2535
- ระบาดวิทยา นพ.ไพฑูรย์ โล่ห์สุนทร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538
- Epidemiology Workshop ,Oak Ridge Reservation Health Effect Subcommittee
June 12, 2001 Sherri Berger, MSPH ,Lucy Peipins, PhD,Division of Health Studies
- และใส่ไลต์ประกอบจากสื่อ online
- **World Health Organization:** www.who.int
- **Centers for Disease Control and Prevention:** www.cdc.gov
- **Epidemiology Supercourse:** www.pitt.edu/~super1/
- **International Epidemiological Association:**
www.IEAweb.org

กิจกรรม

เรามาลองใช้วิธีการทางระบาควิทยามาประยุกต์กับ
การประเมินผลกระทบสุขภาพ

การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อม

1. การระบุว่าเทคโนโลยีหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้น มีปัจจัยก่อโรคชนิดใดบ้าง
2. วิเคราะห์ชนิดของผลต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น จากแต่ละปัจจัยก่อโรค โดยอาศัยข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ
3. ตรวจวัดหรือประมาณการ ระดับการสัมผัสที่แท้จริงของกลุ่มประชากร ที่มีโอกาสสัมผัสสิ่งก่อโรค
4. เปรียบเทียบข้อมูลการสัมผัสของประชากรกลุ่มย่อย กับความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณกับผล หรือกับการตอบสนองของปัจจัยก่อโรคแต่ละชนิด เพื่อคำนวณความเสี่ยงของประชากรทั้งหมด

HealthInfo .in.th

เว็บสารสนเทศสุขภาพไทย

English Site

หน้าแรก ลงทะเบียน เว็บบอร์ด

Like You this

- หน้าแรก
- ข่าวสารสุขภาพ
- สถิติสุขภาพภาพรวม
- สถิติสุขภาพพื้นที่
- สถิติสุขภาพเฉพาะ
- แผนที่สุขภาพ
- ราย...

คนไทยป่วยโรคไตที่3 ในอาเซียนเหตุจากกลุ่มยาเอ็นเสด-ยา จีนมีขายเกลื่อนตลาด

คนไทยป่วยเป็นโรคไตสูงถึงอันดับ 3 ในอาเซียน เปิดกลุ่มยาเอ็นเสด ในยาแก้ประจำ
เดือน ยาแก้ปวด แพทย์เตือนคนไทยกินยาแบบคิดๆ ทำไตพัง พบยาชุด สมุนไพร

สพล. กระตุ้นคนไทยรู้ทันป่วยฉุกเฉิน

ไทยรัฐ [วันที่ 10/03/2560]

เลขาธิการสพล.คนใหม่ชู4ปี
พัฒนาการแพทย์ฉุกเฉินดีขึ้น

มติชน [วันที่ 10/03/2560]

นายกฯปลื้ม"อภัยภูเบศร" พัฒนา
สมุนไพรเข้มแข็ง

ผู้จัดการรายวัน [วันที่ 10/03/2560]

เดือนกัญกัญยาแก้ไอเสบเสียงโด
ฟัง

มติชน [วันที่ 10/03/2560]

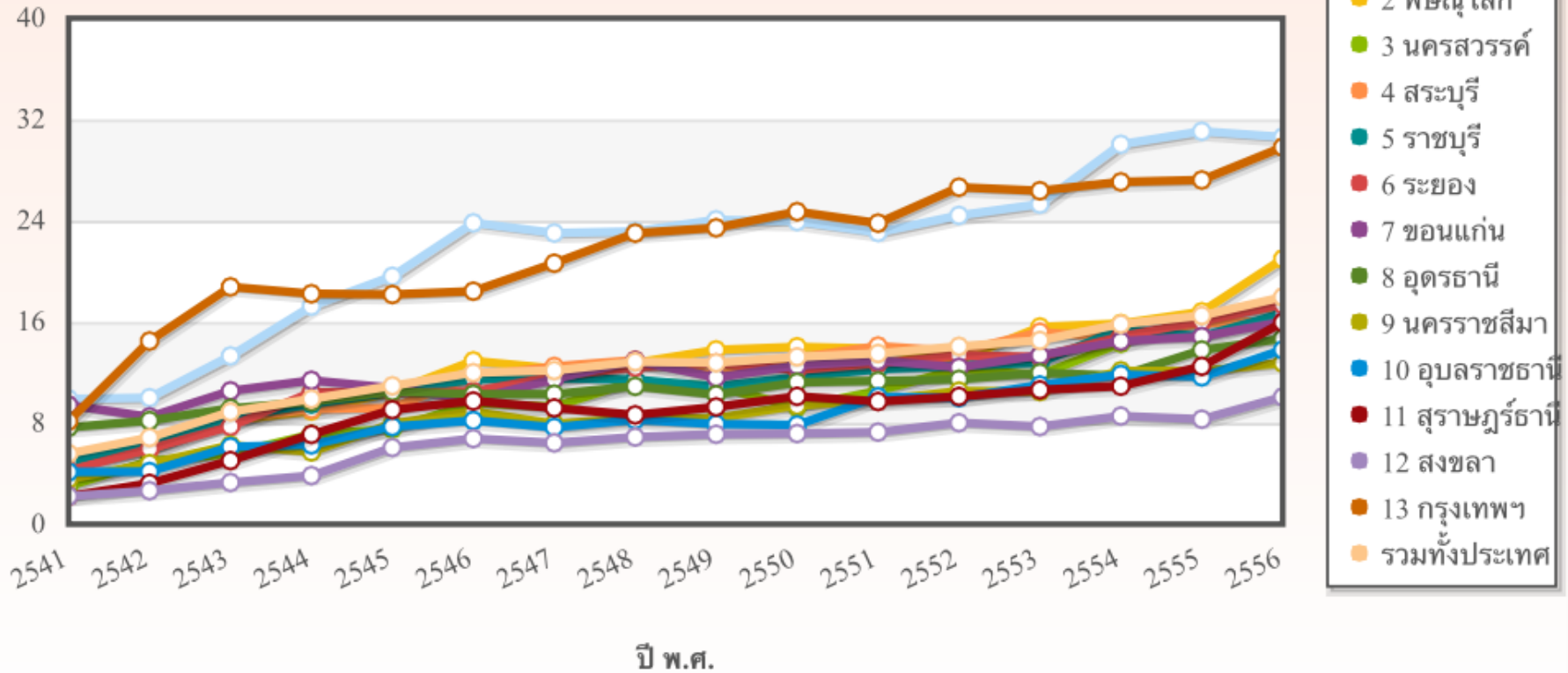
คลินิกความงามเคลื่อนหลายพัน/
มีหมอบแค่320

ไทยโพสต์ [วันที่ 09/03/2560]

...

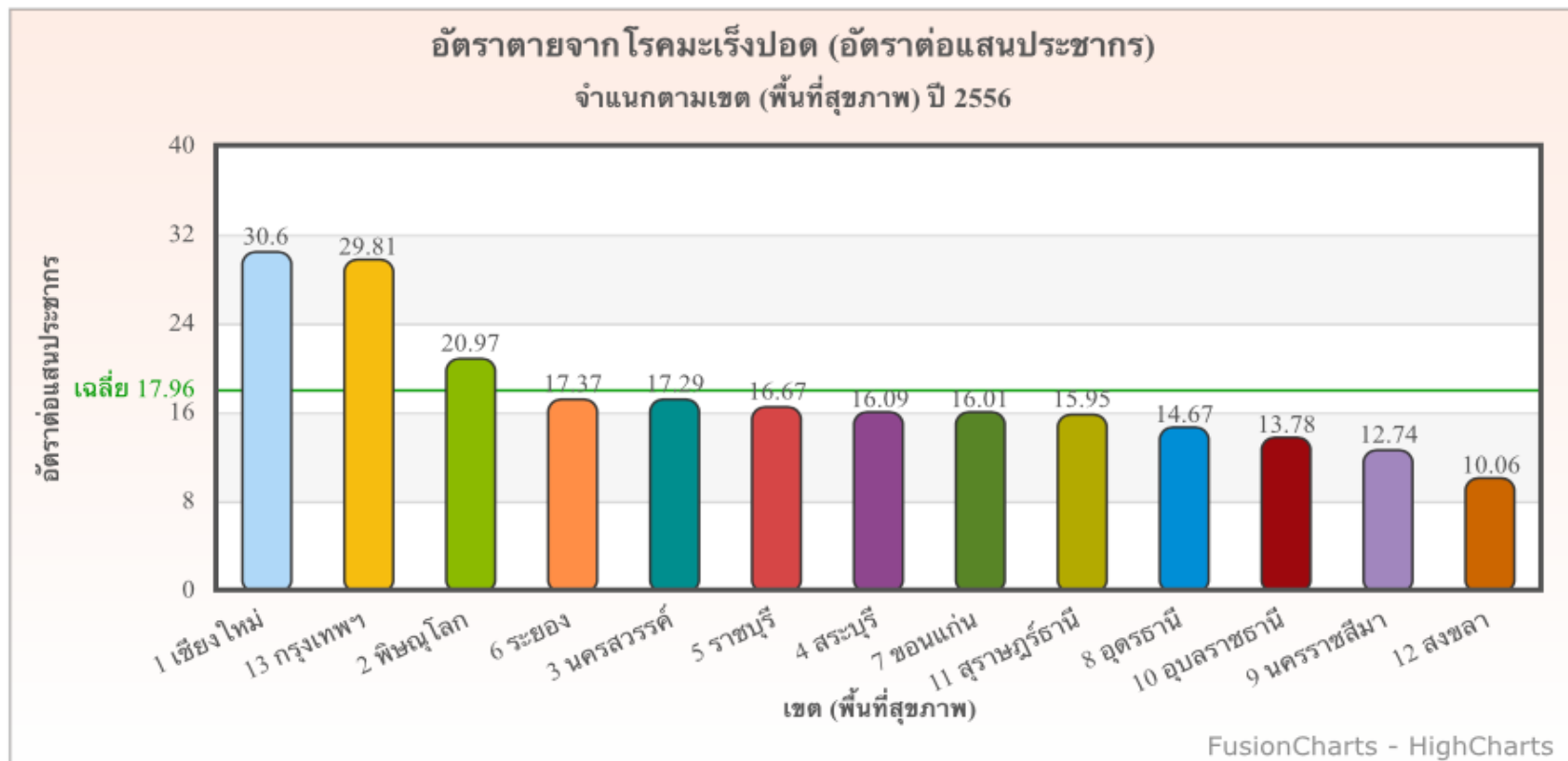
อัตราการตายจากโรคมะเร็งปอด (อัตราต่อแสนประชากร) จำแนกตามเขต (พื้นที่สุขภาพ)

FusionCharts - HighCharts

เลือกปี 2556

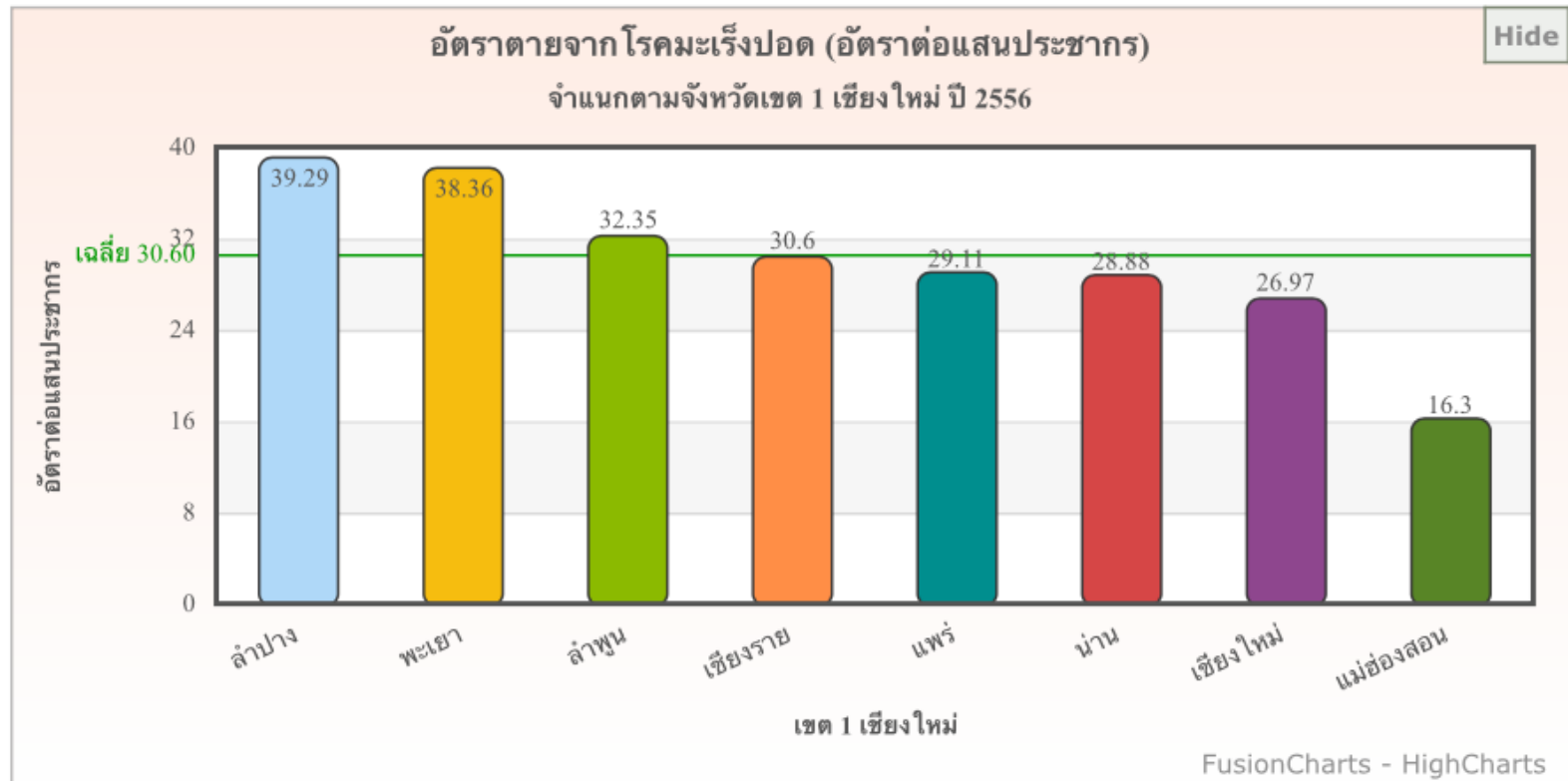

เลือกที่แท่งกราฟเพื่อดูข้อมูลจังหวัดของแต่ละเขต

แหล่งที่มาของข้อมูล : ข้อมูลทะเบียนราษฎร (ทะเบียนตาย) กระทรวงมหาดไทย ,สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

การจำแนกตามพื้นที่คิดตามสถานที่ตาย

เลือกที่แท่งกราฟเพื่อดูข้อมูลจังหวัดของแต่ละเขต

แหล่งที่มาของข้อมูล : ข้อมูลทะเบียนราษฎร (ทะเบียนตาย) กระทรวงมหาดไทย ,สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

การจำแนกตามพื้นที่ที่ติดตามสถานที่ตาย

Two-By-Two Table

โรค Disease

เป็นโรค Yes

ไม่เป็นโรค No

รวม Total

Yes
Exposure การสัมผัส
No

a	b
c	d

a+b

c+d

Total

a+c

b+d

a+b+c+d

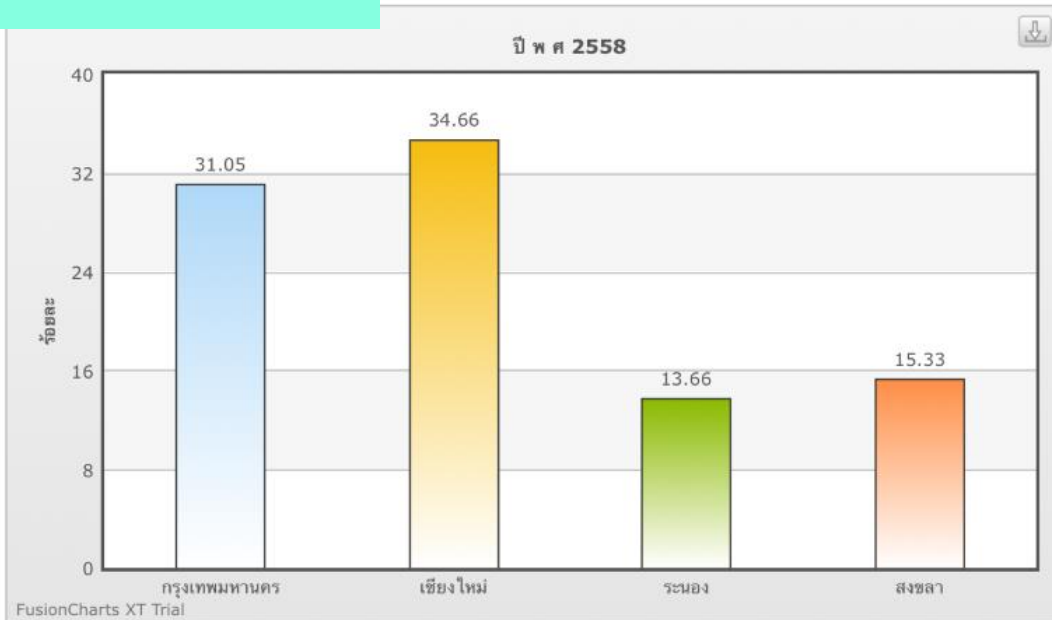
Example

		Disease		Total
		Yes	No	
Expose	Yes			
	No			
	Total			

$$\text{Relative Risk} = \frac{\text{incidence in the exposed}}{\text{incidence in the unexposed}} = \frac{a/(a+b)}{c/(c+d)}$$

$$\frac{\text{อุบัติการณ์ในกลุ่มที่สัมผัสปัจจัยเสี่ยง}}{\text{อุบัติการณ์ในกลุ่มที่ไม่ได้สัมผัสปัจจัยเสี่ยง}}$$

อัตราตายจากมะเร็งปอด

เลือกปี 2558

- ปิดแสดงข้อมูลกราฟแนวโน้ม
- อุดรธานี
- เลย
- หนองคาย
- มหาสารคาม
- ร้อยเอ็ด
- กาฬสินธุ์
- สกลนคร
- นครพนม
- มุกดาหาร
- เชียงใหม่
- ลำพูน
- ลำปาง
- อุดรธานี
- แพร่
- น่าน
- พะเยา
- เชียงราย
- แม่ฮ่องสอน
- นครสวรรค์
- อุทัยธานี
- กำแพงเพชร
- ตาก
- สุโขทัย
- พิษณุโลก
- พิจิตร
- เพชรบูรณ์
- ราชบุรี
- กาญจนบุรี
- สุพรรณบุรี
- นครปฐม
- สมุทรสาคร
- สมุทรสงคราม
- เพชรบุรี

RR กรุงเทพ/เชียงใหม่
= 31.05/34.66
=

RR กรุงเทพ/สงขลา
= 31.05/15.33
=

เลือกปี 2558

ปิดแสดงข้อมูลกราฟแนวโน้ม
 เชียงราย

RR กรุงเทพ/สงขลา

$$= 4.23/25.39$$

=

เพชรบูรณ์
ราชบุรี

RR สงขลา/กรุงเทพ

$$= 25.39/4.23$$

=

- พังงา
- ภูเก็ต
- สุราษฎร์ธานี
- ระนอง
- ชุมพร
- สงขลา
- สตูล
- ตรัง
- พัทลุง
- ปัตตานี
- ยะลา
- นราธิวาส